I

Джонні — так звалося химерне маленьке ведмежатко, що жило зі своєю матір’ю Грампі1 в Єллоустонському парку. Було там ще багато інших ведмедів, які уподобали околиці готелю "Фонтан". Вони почували себе там, як у себе вдома.

Управитель готелю загадав вивозити покидьки з кухні в ліс на сусідню простору галявину, щоб ведмеді мали харч протягом туристського сезону. Щороку їх надходило туди більше й більше, бо парк оголосили заповідником, де всі дикі тварини могли почувати себе в цілковитій безпеці. Звірі пристали на умови перемир’я, запропоновані людиною, і багато кому з них обслуга готелю дала прізвиська, що пасували до їхнього вигляду та вдачі.

Худого чорного ведмедя з дуже довгими лапами прозвали Довготелесим Джімом. Рудомизим прозвали іншого чорного ведмедя, що його шерсть здавалася присмаленою. Дуже товстого, ледачого ведмедя, який звичайно їв лежачи, охрестили Гладуном. Двох пелехатих недолітків, що ходили завжди в парі, назвали Близнятами. Але найбільшої слави зажили Грампі та маленький Джонні.

Грампі відзначалася серед усіх чорних ведмедів своєю величиною та злостивістю, а Джонні,— очевидячки, її одиначок — був надзвичайно докучливий малюк: він безперестанку або гарчав, або скиглив. Можливо, він хворів, бо здорові ведмежата не скиглять просто з доброго дива — так само, як і здорові діти. І справді, у Джонні був хворий вигляд: таких миршавих ведмежат у парку ще ніхто не бачив. За всіма ознаками, він хворів на нетравлення шлунка. Це спало мені на думку, коли я побачив, якою жахливою мішаниною запихався Джонні на тій галявині. Він куштував усе, що попадалось на очі. А мати у всьому потурала своєму дитяті — отже, сама й була винна, що воно нездужало.

Джонні мав тільки три здорові лапи. Хутро у нього було якесь рудувате, шолудиве, лапи тонкі, зате вуха та живіт аж надто великі. Але мати обожувала синочка. Мабуть, вона вважала його красунчиком, принцом серед ведмежат — і, як і слід сподіватися, зовсім розпестила його. Грампі завжди ладна була терпіти які завгодно неприємності заради сина, а він тільки радів, коли вдавалося вплутати матір в халепу. Дарма, що хирявий і хворий, Джонні був зовсім не дурень: він добре знав, чого йому треба і як домогтися свого від матері.

II

Познайомився я з Джонні й Грампі влітку 1897 року, коли прибув у Єллоустонський парк вивчати життя та звичаї тварин. Мені сказали, що в лісі, поблизу готелю, можна щодня бачити ведмедів. Спочатку я не йняв віри цим розповідям. Але через п’ять хвилин після приїзду, вийшовши чорним ходом з готелю, я зустрівся вічна-віч із великою чорною ведмедицею та її двома малятами.

Я прикипів до місця, добре-таки злякавшись. Ведмеді й собі зупинилися, присіли на задні лапи й почали роздивлятися мене. Потім ведмедиця-мати видала чудний звук, ніби закашляла: "Коф-коф",— і поглянула на найближчу сосну. Очевидячки, малята зрозуміли, чого вона од них хоче, бо подалися до того дерева й подряпалися вгору, наче пара мавпенят. А коли відчули себе нарешті в безпеці, то посідали, мов хлопчаки, тримаючись передніми лапами за гілки та дригаючи задніми в повітрі, і стали стежити за тим, що діялося внизу.

Ведмедиця, все ще на задніх лапах, помалу наблизилась до мене, і мені стало моторошно, бо на зріст вона була добрих шість футів і, напевно, нічого не знала про магічну силу людського погляду.

У мене не було навіть палиці, щоб оборонитись від неї, і коли вона глухо загарчала, я хотів уже позадкувати до готелю, хоч мене й запевняли перед тим, що ведмеді досі ніколи не порушували мирних

взаємин з людьми. Однак саме в цю хвилину ведмедиця зупинилась. Вона стояла футів за тридцять і мовчки розглядала мене. Вона начебто вагалась, але кінець кінцем, очевидячки, дійшла висновку: "Хоч ця людина, можливо, й не має недобрих намірів, але наражати своїх малят на небезпеку ні в якому разі не слід".

Вона поглянула вгору, на своїх годованців, і якось жалібно заскавуліла: "Ир-р-р, ир-р-р". А вони, як слухняні діти, зразу ж полізли вниз. В їхніх рухах не було нічого вайлуватого або, як ми кажемо, "ведмежого". Вони легесенько перестрибували з гілки на гілку, аж поки не скочили на землю, і тоді всі гуртом подались до лісу.

Мене дуже зворушила слухняність ведмежат. Вони одразу виконували всі накази матері. Їм і на думку не спадало зробити щось по-своєму. Незабаром я зрозумів, що поводились вони так неспроста, бо за непослух вона дала б їм такого прочухана; від якого довгенько потім довелося б скавуліти.

Отак я став свідком чудової сценки з родинного життя ведмедів. Вже заради неї варто було сюди приїхати. Але мої друзі в готелі сказали, що це не найкраще місце для спостерігання ведмежого життя. Мені слід піти до звалища, на чверть милі далі в ліс. Вони сказали, що там я вже досхочу надивлюся на ведмедів.

Удосвіта другого дня я пішов у сосновий ліс, до місця ведмежих бенкетів, і заховався в найближчих кущах.

Незабаром з лісу вийшов великий чорний ведмідь, підійшов до звалища й заходився порпатися в купі, пожираючи покидьки. Він поводився дуже насторожено, при найменшому шумі присідав і озирався або сполошено відбігав на кілька кроків. Коли з’явився ще один чорний ведмідь, він нашорошив вуха і чкурнув у сосняк. Але й другий ведмідь поводився так само несміливо — й кінець кінцем

подався геть, коли я випадково сколихнув кущ, вишукуючи собі краще місце для спостереження.

Спочатку я теж нервувався. Адже в парку нікому не дозволялось мати при собі зброю. Та несміливість ведмедів підбадьорила мене, і я став думати тільки про те, щоб добре роздивитись на лісове життя тих великих волохатих звірів.

Мені заманулось побачити їх зблизька, і я вирішив покинути своє місце в кущах, бо звідти до смітника було не менше як сімдесят п’ять ярдів. А коло самого звалища кущів не було. Отже, я зробив те, що тільки й залишилось мені зробити: підійшов до купи, видовбав у ній яму, де б можна було сховатись, і засів там на цілий день серед запашних капустяних качанів, картопляного лушпиння, консервних бляшанок та смороду зіпсованого м’яса. Місцина та подобалася мені далеко менше, ніж мухам. І справді, там так пахтіло, що коли я повернувся ввечері додому, мене не пустили в готель, аж поки я не переодягся в лісі.

Висидіти на смітнику цілісінький день було нелегко, але зате я досхочу надивився на ведмедів.

Коли вважати, що кожний ведмідь приходив тільки один раз, то я бачив понад сорок ведмедів. Але це, звісно, було не так, бо ведмеді йшли геть, а потім знову верталися. З певністю я можу твердити, що бачив їх принаймні тринадцять, бо саме стільки я нарахував їх навколо себе за один раз.

Увесь той день я не випускав з рук ні альбому, ні записної книжки. Я занотовував усіх ведмедів, які виходили з лісу, і врешті навчився розрізняти окремих звірів за їхньою вдачею та поведінкою.

Частенько доводиться чути від не дуже спостережливих людей, що всі тварини одного виду схожі між собою. Насправді вони відрізняються одна від однієї так самісінько, як і людські істоти. Інакше як би могла

доросла тварина пізнавати свою пару або малюки — свою матір? Адже вони ніколи не помиляються. Ведмеді, що бенкетували на лісовій галявині, були добрим прикладом до цього правила. Кожен мав свою вдачу і свою зовнішність, і жодного з них неможливо було сплутати з іншим.

Мені пощастило виявити ще один цікавий факт: я чув, як стукотіли дятли кроків за сто від моєї схованки, як щебетали синички та сойки, чув навіть, як білка пробігала по сухому листі, але я зовсім не чув ходи жодного з тих ведмедів. Їхні великі м’які лапи ступали так обережно, що їх не могла зрадити ні суха галузка, ні сухе листя,— от. як засвоїли вони мистецтво ходити в лісі безшумно.

III

Увесь ранок на галяві не вибували ведмеді. Іноді вони проходили зовсім близько від моєї схованки, але мене не помічали. Якщо не рахувати одної чи двох коротких сутичок, нічого цікавого не трапилось. Та десь о третій настало пожвавлення.

На звалищі саме обідали чотири великі ведмеді. Посередині розплатався на всю свою довжину Гладун — безтурботний і щасливий. Іноді він попихкував, висуваючи щоразу далі й далі свого язика, схожого на довгу червону гадюку, в пошуках за ласими шматочками,— аби тільки не рухатися з місця!

Позад нього Довготелесий Джім старанно вивчав анатомію стародавнього омара. Нічого подібного бачити йому досі не доводилось, але в країні ведмедів завжди керуються правилом: "Якщо не знаєш — покуштуй". Це правило й допомогло йому впоратись із омаром.

Ще два ведмеді з дивовижною спритністю вилизували бляшанки з-під консервованих фруктів. Придержуючи бляшанку однією лапою, вони

раз у раз посилали свої довгі язики у вузький отвір, обминаючи гострі краї й вилизуючи її начисто.

Ця мирна сцена тривала досить довго, щоб я міг її змалювати, але скінчилася дуже несподівано.

Я помітив якийсь рух на вершечку горба в тій стороні, звідки приходили ведмеді. За мить на галявину вийшла велика чорна ведмедиця з маленьким ведмежатком. Це була Грампі та її синок — маленький Джонні.

Стара ведмедиця попрямувала до звалища, де саме йшов бенкет. За нею шкутильгав Джонні. Він скавулів, ідучи за матір’ю, а та турботливо поглядала на нього, наче квочка на своє єдине курча. Кроків за тридцять від звалища Грампі обернулась до свого синочка і сказала йому приблизно таке: "Джонні, дитинко моя, мені здається, що тобі краще почекати тут, доки я порозганяю тих гультяїв".

Джонні слухняно зупинився. Але йому хотілось бачити, що буде далі, отож він присів на задні лапи, витріщив оченята й насторочив вуха.

Грампі наблизилась до чотирьох ведмедів величною ходою і погрозливо загарчала. Але ті були надто захоплені своїм ділом і не звернули на неї уваги. Що з того, коли ще один ведмідь приєднається до їхнього бенкету? За кілька кроків од звалища Грампі видала цілу низку гучних звуків, схожих на кашель, і кинулася в атаку. Дивно, що ведмеді навіть не подумали оборонятись. Тільки вони побачили, з ким мають справу, як кинулися врозтіч і чкурнули до лісу.

Довготелесому Джімові дуже стали в пригоді його довгі лапи. Два інші ведмеді не відставали од нього. Тільки бідний Гладун, сопучи й перевалюючись, як усі гладуни, біг надто повільно, та ще й подався на своє лихо, простісінько туди, де сидів Джонні. Грампі за кілька стрибків наздогнала його й разів зо два дошкульно ляснула по кульшах. Це,

правда, не прискорило його бігу, але зате примусило заревти й змінити напрям. Лише в такий спосіб він урятувався від розправи.

Одержавши в своє повне розпорядження увесь бенкетний стіл, Грампі обернулась до свого мазунчика й видала уже знайомий мені жалібний поклик: "Ир-р-р, ир-р-р, ир-р-р". Джонні одразу ж кинувся до неї скоком на своїх трьох здорових лапах. Опинившися разом з матір'ю на купі ласих наїдків, він навіть перестав скавуліти.

Мабуть, він уже бував передніше на звалищі, бо чудово розбирався в консервах. Можна було подумати, що він розпізнавав їх за етикетками, бо зовсім не звертав уваги на бляшанки з-під омарів, коли міг знайти хоч одну з-під варення. Деякі бляшанки завдавали йому немало клопоту, бо він був надто жадібний і не досить повороткий, щоб уникнути гострих країв.

Одна приваблива бляшанка з-під фруктів мала такий широкий отвір, що йому пощастило засунути в неї голову, і кілька хвилин він просто-таки розкошував, вилизуючи всі її куточки. Коли ж Джонні спробував витягти голову, виявилося, що він у неволі. Тоді Джонні почав шкрябати бляшанку і верещати, точнісінько як усяка розпещена дитина, і дуже стурбував матір, яка, очевидячки, не знала, чим допомогти йому. Звільнивши кінець кінцем голову, він вирішив помститись і почав молотити бляшанку лапами, аж поки розплескав її на млинець.

Велика бляшанка з-під сиропу надовго вщасливила його. Вона закривалася спеціальною покришкою, і тому отвір у ній був круглий, з гладенькими краями. Але виявилося, що він замалий для голови Джонні, а язик його, дарма що висунутий на всю довжину, не міг досягнути до її скарбів. Проте малий ласун швидко знайшов вихід: засунувши в отвір свою маленьку чорну лапу, він повозив нею по стінках, потім витяг і облизав дочиста. Облизуючи одну лапу, він тим часом стромляв другу й проробляв це знов і знов, аж поки бляшанка стала така чиста всередині, наче щойно вийшла з фабрики.

Потім Джонні зацікавився поламаною мишоловкою. Він міцно затис її передніми лапами і почав досліджувати. Від неї дуже смачно пахло сиром. Однак ця небачена штучка відповіла на удар його лапи ударом, і він не зчинив лементу лише тому, що прикликав на допомогу все своє самовладання.

Після уважного огляду, під час якого він нахиляв голову то на один, то на другий бік і округляв губи, Джонні скарав її так само, як раніше неслухняну бляшанку з-під фруктів. Цього разу він дістав несподівану нагороду — шматочок сиру, що таївся в самому серці злочинниці.

Джонні, мабуть, ніколи не доводилось труїтися, бо він їв усе, не перебираючи. Упоравшись із варенням та фруктами, він звернув увагу на бляшанки з-під омарів та сардин. Не злякали його навіть армійські м’ясні консерви. Живіт у нього роздувся, як м’яч, а передні лапи від постійного облизування здавалися тонкими й вилискували, наче одягнуті в чорні шовкові рукавички.

IV

Тепер мені спало на думку, що я в досить небезпечному становищі. Одне діло — зустрітися з ведмедем, у якого немає родинних обов’язків, і зовсім інше — розгнівати дражливу стару ведмедицю, злякавши ненароком її сина.

"Припустимо,— думав я,— що малий пустун забреде на цей край звалища і зазирне в яму. Він одразу ж зіб’є бучу, і мати, звичайно, подумає, що я його скривдив. Не давши мені можливості виправдатись, вона забуде правила доброї поведінки, встановлені в парку, і завдасть мені гарту".

На моє щастя, всі бляшанки з-під варення були на тому боці звалища. Джонні залишався коло них, а Грампі залишалась коло нього.

Та от раптом йому здалося, що мати знайшла собі кращу бляшанку. Він одразу ж запхикав і побіг одняти її. Але в цю мить він випадково поглянув на горб. Те, що він уздрів там, примусило його сісти на задні лапи і химерно закашляти: "Коф, коф, коф".

його мати швидко обернулась і теж присіла подивитись, що так зацікавило її синочка. Тоді і я поглянув у той бік і побачив — о жах! — величезного сірого ведмедя з породи грізлі. Це було справжнє чудовисько, яке скидалося на одягнутий у шубу омнібус, що їхав поміж деревами.

Джонні заскиглив і сховався за матір. Вона глухо загарчала, і шерсть на її спині настовбурчилась.

У мене теж волосся стало сторч од ляку, але я у своїй схованці сидів тихо, як миша.

Грізлі наближався до нас величною ходою. Його широкі плечі, що випиналися у такт його ході, сріблясте шуба, що колихалась, як святкова попона на слоні, створювали враження страшної сили.

Джонні заскиглив голосніше. Тепер я всією душею співчував йому, але поклав за краще мовчати. Трохи повагавшись, Грампі обернулась до свого плаксивого синочка і щось промовила йому. Я почув лише кілька коротких покашлювань: "Коф, коф, коф". Але гадаю, що насправді вона сказала: "Моя дитинко, по-моєму, тобі краще злізти на оте дерево, поки я прожену звідси цього нахабу".

У всякому разі, Джонні зробив саме так, і саме це поклала зробити Грампі.

Але Джонні не хотів пропускати втішне видовище. Йому кортіло побачити, як розгорнуться події. Тим-то він не задовольнився надійною схованкою у густому сосновому гіллі, а захотів поєднати безпеку з

можливістю вести спостереження і забрався на самий вершечок сосни. Він учепився за найвищу гілляку і, різко виділяючись на тлі неба, звивався сюди й туди і гучно верещав од хвилювання. Гілка була така тоненька, що зовсім зігнулась під його вагою, та ще й гойдалась від його метушні, і мені здавалося, що вона от-от трісне. Якби вона зломилася в ту мить, коли Джонні перехилявся в мій бік, він напевне упав би просто на мене, і це, можливо, призвело б до непорозуміння між мною та його матір'ю. Але гілка виявилась міцніша, ніж мені здавалось, а може, Джонні був такий вправний,— в усякому разі він не зірвався з гілки, і вона не переломилася.

Тим часом Грампі рушила вперед, назустріч Грізлі. Вона підвелася на увесь свій зріст і вся наїжачилася, ревучи та клацаючи зубами.

Грізлі не звертав на неї ніякої уваги. Він простував до купи так незворушно, наче був у лісі сам. Коли він опинився футів за дванадцять від Грампі, та раптом видала цілу низку уривчастих, схожих на кашель, погрозливих звуків, кинулась на нього і щосили затопила у вухо. Грізлі не чекав нападу. Проте він відповів таким ударом лівої лапи, що вона одлетіла, як лантух сіна. Нітрохи не вгамувавшись, а тільки ще дужче розлютившись, ведмедиця скочила на ноги і знов порвалась до нього.

Вони зчепилися в клубок і почали качатися по землі, бити й товкти одне одного, ревучи й пирхаючи, здіймаючи хмари густої куряви. Але й крізь увесь той. шум я добре чув, як маленький Джонні верещав на всю силу свого голосу. Він, мабуть, піддавав духу своїй матері, щоб вона якомога швидше покінчила з Грізлі.

Чому Грізлі не роздер її навпіл, я так і не зрозумів.

Через кілька хвилин, протягом яких я бачив тільки куряву та мелькання лап, ведмеді раптом розійшлися, немовби за взаємною згодою — чи, може, згідно з правилами ведмежої боротьби,— і на якийсь час застигли, люто дивлячись одне на одного. Грампі важко дихала.

Грізлі ладен був облишити цю справу. Він не мав наміру битися. Він і не думав про Джонні. Йому хотілося одного: спокійно пообідати. Але де там!

Ледве він ступив один крок до звалища, тобто, як здавалося Грампі, до Джонні, як вона знов напала на нього. Але тепер Грізлі був готовий до відсічі. Одним ударом він збив її з ніг і пошпурив на грубезний сосновий корч.

Це, нарешті, привело її до тями. Сила удару і негостинний прийом, яке виявило гостре, схоже на оленячі роги коріння, остудили її войовничий запал. Вона звелася на ноги й кинулась навтіки. Але тепер Грізлі розлютився всерйоз. Він вирішив покарати її і почав ганятися за нею навкруг корча. Грампі була проворніша, і весь час виходило так, що корч опинявся поміж нею та Грізлі. Тим часом Джонні, почуваючи себе безпечно на дереві, виявляв дуже живе й голосне співчуття матері.

Переконавшись нарешті, що так спіймати її не вдасться, Грізлі присів на задні лапи. Та поки він, очевидно, обмірковував, як перейняти її, стара Грампі скористалась нагодою, щодуху порснула від корча й подралася на дерево, де сидів Джонні.

V

Джонні спустився трохи нижче, щоб зустріти матір, а може, й для того, щоб дерево не надломилось од їхньої ваги.

Сфотографувавши цю мальовничу групу, я поклав за всяку ціну зробити знімок з ближчої відстані. Вперше за цілий день я вискочив з ями. Але біля дерева виявилося, що я зробив велику помилку, бо густе долішнє гілля закривало ведмедів, які сиділи вгорі.

Я стояв біля самого стовбура й роздивлявся, як би скористуватися своїм апаратом. Аж тут стара Грампі почала спускатися з дерева,

клацаючи зубами й загрозливо покашлюючи. Поки я вагався, не знаючи, що робити, десь позаду пролунав голос:

— Ей, містере! Стережіться! Стара ведмедиця збирається напасти на вас!

Я обернувся й побачив пастуха, що пас готельну череду. Він їхав верхи повз галявину й випадково став свідком цих подій.

— Ви знаєте цих ведмедів? — запитав я, коли він під’їхав ближче.

— Звичайно, знаю,— відповів він.— Отой малий вереда вгорі—то Джонні. А ведмедиця — Грампі, вона теж вереда, хоч і велика. У неї взагалі паскудна вдача, а коли Джонні верещить так, як зараз, з нею краще не стрічатися.

— Мені б дуже хотілося сфотографувати її, коли вона злізе додолу,— сказав я.

— Тоді зробимо так: я побуду біля вас на своєму поні, і коли вона нападе, гадаю, що мені пощастить її одігнати,— сказав пастух.

Отож він став поряд зі мною. Тим часом Грампі з погрозливим гарчанням поволі спускалася з гілки на гілку. Але біля землі вона сховалася за стовбур, зсунулась на землю та й дременула до лісу, навіть не подумавши виконати свої страшні погрози. Так Джонні знову опинився сам на дереві. Він забрався на вершечок і знову почав одноманітно пхикати:

— У-е, у-е, у-е! (Ой мамо, ой мамо, ой мамо!)

Я налаштував свій апарат, щоб зняти Джонні в його улюбленій, характерній поставі, яку він прибирав кожного разу, заводячи свою

жалібну пісню. Раптом він витягнув шию й заверещав так, як це він робив раніше, коли йшла бійка.

Я обернувся в той бік, куди він наставив свого носа,— і що ж я побачив? Просто на мене йшов Грізлі. Поки що він не виявляв ворожих намірів, але, очевидно, збирався пройти всю відстань, що відокремлювала нас.

— Знаєте ви цього ведмедя? — спитав я свого приятеля-пастуха.

— Аякже! Звичайно, знаю,— відповів він.— Це старий Грізлі, найбільший ведмідь у всьому парку. Взагалі-то він пильнує своїх справ і нікого не займає. Але сьогодні, як бачите, він побився з Грампі, і тому його треба стерегтися.

— Мені хочеться сфотографувати його,— сказав я.— І якщо ви допоможете мені, я спробую.

— Гаразд,— усміхнувся він.— Я буду напоготові і, якщо Грізлі нападе на вас, спробую відвернути його увагу. Але я можу зробити це тільки один раз. Так що ви загодя виберіть собі дерево.

Перспектива лізти на дерево мене мало приваблювала, оскільки поблизу було тільки одне — саме те, на якому сидів Джонні. Я уявив собі, як дряпаюся вгору, до Джонні, а слідом за мною дереться його мати, в той час як Грізлі чекає внизу, поки Грампі скине мене додолу.

Грізлі все наближався. Я сфотографував його, коли він був за сорок ярдів, потім ще раз — за двадцять. А він спокійнісінько чимчикував просто на мене. Я присів і почав чекати. Вісімнадцять ярдів, шістнадцять, дванадцять, вісім. Він усе йшов, і що ближче підходив, то голосніше протестував на своєму дереві Джонні.

Нарешті він зупинився ярдів за п’ять від мене і схилив набік свою здорову бородату голову, щоб роздивитися, хто це так репетує на вершечку дерева. Отож я дістав змогу зняти його в профіль. Коли я клацнув апаратом, він обернувся до мене з громовим ревом. Я увесь похолов і затремтів, думаючи, що настає моя остання хвилина. Секунду він люто дивився на мене, і я помітив, як спалахнули у нього в очах вогники, наче дві зелені електричні лампочки. Потім він одвернувся поволі й підібгав велику бляшанку з-під помідорів.

"Ой лишенько! — подумав я.— Чи не збирається він пожбурити її на мене?"

Але він, без поспіху вилизавши її, впустив додолу і підняв іншу, вже зовсім не зважаючи ні на мене, ні на Джонні, думаючи, мабуть, що ми не варті його уваги.

Я потихеньку, шанобливо позадкував далі від його королівської величності, полишивши звалище в повне його розпорядження, тим часом як Джонні не переставав верещати на своєму безпечному сідалі.

Що робила Грампі в той день, після зустрічі з Грізлі, мені й досі невідомо.

Поплакавши ще трохи, Джонні зрозумів, що йому ні в кого шукати співчуття, і дуже розсудливо припинив свій лемент. Лишившися без матері, він вирішив діяти самостійно і виявив більше тямовитості, ніж можна було від нього чекати.

З дуже хитрим виразом на своїй маленькій чорній мордочці він почав стежити за Грізлі. Виждавши, поки той відійшов далі від дерева, Джонні нишком зліз на землю, ховаючись поза стовбуром, і — дарма що в нього одна лапа була хвора — побіг, мов заєць, до найближчого дерева. Він не зводив духу доти, поки не опинився на верхній гілляці, бо був глибоко переконаний, що все своє життя Грізлі тільки й думав, як би знищити

його, Джонні. До того ж він, мабуть, добре знав, що ворог не вміє лазити по деревах.

Він довгенько спостерігав Грізлі зі свого безпечного сховища, хоч той насправді не звертав на нього ніякісінької уваги. Потім Джонні помчав до іншого дерева, петляючи, щоб збити ворога з пантелику. Так він перебігав від дерева до дерева й залазив щоразу на самий верх, хоч би воно було не далі як за десять футів, аж поки зник у лісі.

Хвилин за десять вітер знов доніс його жалібне скавуління. Я зрозумів, що він знайшов матір і знову почав чіплятися до неї зі своїми скаргами, силкуючись її розжалобити.

VI

Щоб привчити своїх малят до послуху, ведмеді щедро частують їх шльопанцями. Якби й Грампі вдавалася до того ж засобу, виховуючи Джонні, їм обом довелося б зазнати значно менше всіляких неприємностей.

Того літа, мабуть, не минало жодного дня, щоб Грампі не встряла через свого Джонні у якусь халепу. Але найбільше приниження їй довелося пережити невдовзі після сутички з Грізлі.

Вперше я почув про цей випадок від трьох засмаглих горян. Оскільки вони були дуже дражливі люди й не любили, коли їм не йняли віри, та ще й добре стріляли зі своїх револьверів, я повірив кожному їхньому слову. До того ж усе, що вони розповіли мені, підтвердила й адміністрація парку.

З усіх консервних бляшанок, які потрапляли на звалище, Джонні найбільше цінив ті, на яких намальована була велика пурпурова слива. Він уподобав ті сливи після довгого й старанного вивчення

найрізноманітніших кухонних решток. Самий їхній запах доводив Джонні до нестями.

Одного разу, коли на кухні готелю пеклася велика партія пирогів із сливами, зрадливий вітерець підхопив звістку про це й поніс у ліс, де вона через ніздрі дійшла до самої душі маленького Джонні.

Як і слід сподіватися, Джонні у той час пхикав. До того ж мати саме "вмивала й розчісувала" малого вереду, і ця обставина подвоювала його досаду. Від пахощів пирогів із сливами Джонні став наче сам не свій. Він скочив на ноги, а коли мати спробувала його придержати, заверещав і навіть укусив її.

Їй слід було б добре одвітрити сина, але вона не зробила цього. Вона тільки несхвально загарчала й пішла слідом, щоб захистити його в разі потреби.

Задерши вгору свого маленького чорного носа, Джонні помчав просто до кухні. Однак для безпечності він час від часу здирався на вершечок якої-небудь сосни, щоб оглянути місцевість, поки Грампі очікувала на нього внизу.

Так вони підійшли до самої кухні, але на останньому дереві заповзятливість маленького Джонні охолола, і він залишився вгорі, сповіщаючи болісним скиглінням, як дуже хочеться йому пирогів із сливами.

Навряд, щоб Грампі знала напевно, чого вимагав синочок. Але, коли вона виявила намір повернутись до лісу, Джонні зняв такий шалений вереск, що Грампі не наважилася покинути його, а він і не думав спускатися з дерева.

Грампі й сама любила сливове варення. Біля готелю пахощі були, звичайно, сильніші й відповідно спокусливіші. Отже, Грампі обережно пішла за тими пахощами і опинилася біля дверей кухні.

В цьому не було нічого незвичайного. Правило "живи й давай жити іншим" так укріпилось у парку, що ведмеді частенько навідувались до кухні. Випросивши дещицю, вони спокійно повертались до лісу. Поза всяким сумнівом, Джонні та Грампі одержали б кожне по пирогу, якби не сталась одна непередбачена пригода.

Минулого тижня хтось із челяді привіз до готелю кішку зі Східних Штатів. Хоч вона сама була ще майже кошеня, але вже мала своїх кошенят. Коли Грампі підійшла до дверей, вся кошача родина саме грілася на сонечку, розташувавшись на ганку. Кицька здивовано витріщила очі, побачивши перед собою велетенську волохату істоту.

Кішка досі ніколи не бачила ведмедів, адже вона прибула до парку зовсім недавно. Вона взагалі не знала, що таке ведмідь. З собаками вона була знайома, але такого здорового й страшного куцохвостого собаку їй досі не доводилось бачити навіть уві сні.

Перша її думка була — втекти. Та потім вона згадала про кошенят. Вона повинна потурбуватися за них і принаймні дати їм змогу втекти. Отож маленька хоробра мати стала на верхній приступці сходів і, вигнувши спину, випустивши пазури, розпушивши хвіст, пронизливо скомандувала ведмедиці:

С Т І Й !

Хоч наказ той був відданий котячою мовою, але ведмедиця чудово його зрозуміла. Очевидці настійно твердять, що Грампі не тільки зупинилась, але й підняла передні лапи на знак покори, як вимагали того звичаї ведмежої країни.

Однак, коли вона подивилася на кішку з висоти свого зросту, та здалася їй зовсім крихітною. Стара Грампі недавно мірялася силою з самим Грізлі — чи до лиця ж їй тепер поступатися перед цим нікчемним хвостатим звіром, якого не вистачило б і на один зуб?

А скигління Джонні нагадало про її святий материнський обов’язок. Відчувши моральну підтримку, вона спустилася на передні лапи, щоб іти далі.

І знову кішка верескнула: "Стій!".

Але Грампі цього разу не послухалася.

Перелякане нявкання кошенят збуджувало кішку, і вона вручила ведмедиці ультиматум. Тим ультиматумом була вона сама. З одчайдушною рішучістю вона пустила в хід усі свої вісімнадцять гострих пазурів та повну пащу міцних зубів і вп’ялась у голий, чутливий ніс Грампі — найвразливіше місце кожного ведмедя,— а потім подерлася їй на спину, куди Грампі не могла досягнути лапами.

Даремно спробувавши скинути з себе розлюченого плямистого звіра, стара Грампі вчинила те, що вчинила б за подібних обставин більшість тварин: кинулася навтікача з ворожої території до рідного лісу.

Але бойовий запал кицьки не погас. Їй мало було відбити напад. Вона хотіла завдати нищівної поразки ворогові, остаточно розгромити його. Дарма що Грампі мчала щодуху, кішка сиділа в неї на спині, працюючи пазурами та зубами, наче мале чортеня.

Грампі нетямилась од жаху. Слід її був позначений довгими пасмами шерсті. Подекуди виднілася навіть кров. Честь кішки була врятована, але їй цього було мало. Скажені гони тривали й далі. Ошаліла Грампі ладна була визнати себе переможеною на яких завгодно умовах.

Але кицька не зважала на її жалібне скавуління, і невідомо, куди б заїхала вона верхи на Грампі, якби Джонні мимохіть не підказав матері новий спосіб порятунку: він щосили залементував з вершечка свого дерева. Тоді Грампі скочила до сосни й подерлася вгору.

Кішка відразу зрозуміла, що опинилася на території ворога, де йому можуть подати допомогу. Вона розсудливо вирішила припинити переслідування — стрибнула на землю і стала, наче вартовий, ходити внизу, навколо дерева, високо задерши хвоста, мовби закликаючи ворога злізти. Кошенята теж підійшли й посідали кружка, тішачись материною перемогою.

Горяни запевняли мене, що ведмеді радше б загинули з голоду, аніж наважилися злізти, якби кухар не покликав кішку,— хоч це твердження, правда, й не дістало підтримки з боку працівників парку.

VII

Востаннє я бачив Джонні в лісі, на вершечку дерева. Як завжди, він оплакував свою нещасливу долю, тим часом як роздратована мати никала поміж соснами, шукаючи кого-небудь — все одно кого, — щоб покарати за сльози свого синочка. Не наважилась би вона зустрітися тепер хіба тільки з великим Грізлі та з кішкою.

Серпень тільки починався, але в настрої старої Грампі вже були помітні деякі зміни. Серед мешканців парку вона завжди вважалась "непевною", і ступінь її прихильності до маленького Джонні, очевидячки, теж цілком залежав од її настрою. Тим-то наприкінці місяця Джонні часом просиджував до півдня на вершечку якого-небудь дерева, самотній, нещасний, почуваючи, що він нікому не потрібний.

Ця історія скінчилася тоді, коли я вже виїхав з Єллоустонського парку.

Якось удосвіта він плентався слідом за матір’ю, що тинялася біля готелю. В кухні на цей час поралась Нора, дівчина-ірландка, що недавно найнялася на роботу. Коли вона виглянула у вікно, їй здалося, що до кухні приблудилось теля, і вона вибігла прогнати його. Відчинені двері кухні наганяли на Грампі такий страх, що вона зразу ж кинулась навтіки. Жах її передався Джонні, але він не міг бігати так швидко, як Грампі. Він поспішив до найближчого дерева. На його нещастя, виявилось, що то не дерево, а звичайний стовп. Дуже швидко — занадто швидко — Джонні опинився на його вершечку, всього на сім футів від землі, й заходився оплакувати своє горе, сповнюючи лементом холодне вранішнє повітря, в той час як Грампі необзирці тікала все далі й далі в ліс.

Підійшовши ближче й побачивши, що вона загнала на стовп якусь дику тварину, дівчина злякалась не менше за свою жертву. Але тут надійшли інші кухонні слуги, пізнали плаксуна Джонні й вирішили спіймати його.

Принесли ошийник та ланцюг і після короткої боротьби, під час якої Джонні кількох чоловік подряпав, на нього одягли ошийник, а ланцюг прикували до стовпа.

Коли Джонні побачив, що опинився в неволі, у нього навіть голос одібрало від обурення. Він гриз і дряпав стовп, рвався з ланцюга, поки зовсім знеміг. Тоді він знову заголосив і почав кликати матір. Вона з’явилася кілька разів поодаль, але страх перед кішкою був такий сильний, що вона зникла в лісі й покинула Джонні напризволяще.

Більшу половину того дня він або силкувався відірватись, або плакав. Надвечір він виголодався й радо прийняв їжу, що її принесла Нора. Дівчині здавалося, що вона повинна заступити йому матір, адже саме через неї Джонні залишився сиротою.

Ніч була дуже холодна. Джонні мало не замерз на вершечку свого стовпа і врешті погодився злізти на землю, щоб скористатися приготовленою для нього теплою постіллю.

Після того Грампі не раз навідувалась до купи покидьків, але, очевидячки, зовсім забула про сина.

Тепер ним опікувалася Нора, і всю їжу Джонні одержував з її рук. Проте він одержував не тільки їжу. Якось, коли дівчина принесла йому обід, він її цапнув, і за це його як слід одшмагали. Кілька годин після того він дувся на Нору, бо не звик до такого поводження. Але голод зрештою взяв своє, і відтоді він ставився до своєї опікунки з цілковитою пошаною. Вона, з свого боку, стала приділяти ще більше уваги бідолашному сироті, і тижнів за два його вдача почала помітно мінятись. Тепер він менше галасував і хоч і досі заявляв про свій голод жалібним криком "ир-р-р, ир-р-р, ир-р-р", але скавулів рідко, а шалені вибухи невдоволення зовсім припинились.

Особливо помітна зміна зайшла в ньому на третьому тижні вересня.

Остаточно покинутий матір’ю, він щиро прихилився до Нори. Годуючи й караючи його за провини, дівчина виховала ведмежа так, що воно почало поводитися досить пристойно.

Іноді Нора дозволяла йому побігати на волі, але він тепер і не думав тікати в ліс, а забирався на кухню й ходив за дівчиною на задніх лапах.

Він познайомився там із страшною кішкою. Але тепер у Джонні була могутня заступниця, і кішці довелося кінець кінцем примиритися з чорним волохатим зайдою.

В жовтні готель закривався на зиму. Дехто радив випустити маленького Джонні в ліс, інші — надіслати його до Вашінгтонського зоологічного саду. Але тут втрутилася Нора.

Коли наприкінці вересня почало приморожувати, у Джонні з’явився сильний кашель. Коли ж оглянули його криву лапу, виявилося, що у нього хвора кульша, а це означало, що здоров’я Джонні дуже ненадійне.

Він не погладшав восени, як інші ведмеді. Помітно було, що він підупадає на силах. Його кругле черевце втяглося, кашель посилився, і одного ранку його знайшли дуже хворим. Він лежав у пропасниці на своїй постелі біля стовпа.

Нора внесла його до кухні. Тепло підбадьорило хворого, й віднині кухня стала його домівкою.

На кілька день Джонні ніби покращало, і в нього знову прокинулась цікавість. Особливо приваблювало його полум’я у великій кухонній плиті; коли дверцята відхилялись, він навіть сідав на задні лапи і зосереджено споглядав яскраве диво.

Але за тиждень він перестав цікавитися й полум’ям. Щодень його здоров’я гіршало. Настав час, коли, очевидячки, вже нічого на світі не могло привернути його увагу.

Кашляв він усе частіше і мав дуже нещасний вигляд, аж поки Нора не брала його до себе на коліна. Тоді він задоволено згортався в клубочок і дуже гірко плакав кожного разу, коли їй доводилося класти його в кошик.

За кілька днів до закриття готелю він відмовився від свого щоденного сніданку й цілий ранок тихенько вищав. Коли Нора взяла його на коліна, він притулився до неї, і його "ир-р, ир-р-р, ир-р-р" чулося все тихше й тихше, аж поки не затихло зовсім.

Через півгодини, коли дівчина поклала його в кошик і взялася до роботи, маленький Джонні назавжди втратив інтерес до всього, що відбувалося на світі.

1 Грампі — англійською мовою "злюка".